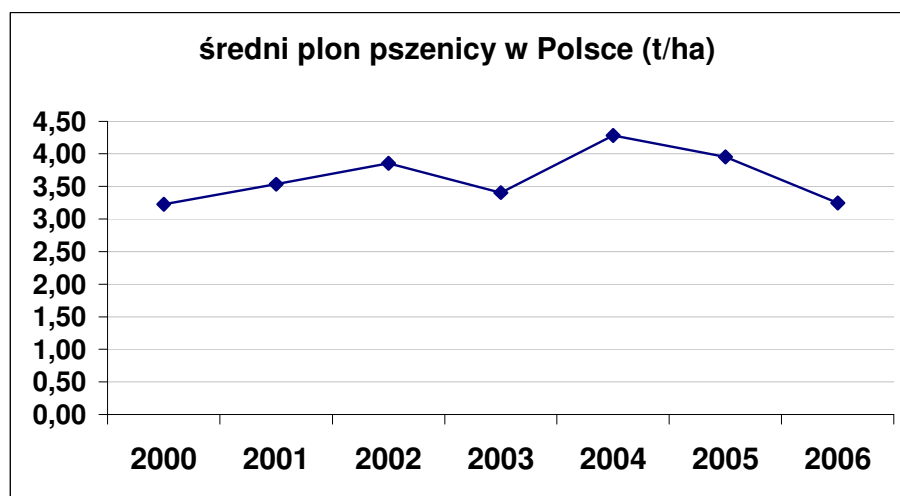

Indeksy statystyczne

Szeregiem czasowym (chronologicznym, dynamicznym) nazywa się uporządkowany (wg czasu) zbiór obserwacji statystycznych charakteryzujących zmiany zjawiska w czasie (np. dane z kolejnych miesięcy, kwartałów, lat itp.).

Przykład:

Rok	Średni plon pszenicy w Polsce (t/ha)
2000	3,23
2001	3,53
2002	3,85
2003	3,40
2004	4,28
2005	3,95
2006	3,24

Podstawowe mierniki dynamiki

Niech y_t ($t = 0, 1, 2, \dots, n - 1$) oznacza wartość danego zjawiska w chwili t . Podstawowymi miernikami dynamiki są:

- Absolutne przyrosty wartości y_t w okresie czasu $t - 1, t$:

$$\Delta_t = y_t - y_{t-1} \quad (t = 1, 2, \dots, n - 1)$$

- Względne przyrosty wartości y_t w okresie czasu $t - 1, t$:

$$\delta_t = \frac{\Delta_t}{y_{t^*}} \quad (t = 1, 2, \dots, n - 1)$$

gdzie y_{t^*} oznacza wartość danego zjawiska w dowolnie wybranej chwili t^* .

- Wskaźniki (indeksy) dynamiki wartości y_t :

$$i_{t/t^*} = \frac{y_t}{y_{t^*}} \quad (t = 0, 1, 2, \dots, n - 1)$$

gdzie y_{t^*} oznacza wartość danego zjawiska w dowolnie wybranej chwili t^*

W przypadku gdy punktem odniesienia w każdym momencie czasowym jest wartość zjawiska w poprzednim okresie, to takie przyrosty względne nazywamy **łańcuchowymi**:

$$\delta_t = \frac{\Delta_t}{y_{t-1}} \quad (t = 1, 2, \dots, n - 1)$$

Jeśli zaś punkt odniesienia jest stały dla wszystkich momentów czasowych, to takie przyrosty względne nazywamy **jednopodstawowymi**.

Prognozowanie na podstawie szeregu czasowego: bierzemy pod uwagę tylko wartości zmiennej w czasie oraz sam upływ czasu.

Analiza szeregu czasowego polega na wyodrębnieniu z szeregu czasowego jego elementów składowych:

1. tendencji rozwojowej (trendu)
2. wahań okresowych (cyklicznych i sezonowych)
3. wahań przypadkowych

Tendencja rozwojowa jest takim składnikiem szeregu czasowego, który ujawnia się poprzez systematyczne zmiany poziomu badanego zjawiska zachodzące w długim okresie. Jest ona efektem oddziaływania tzw. przyczyn głównych.

Wahania okresowe to rytmiczne zmiany o określonym cyklu, powtarzające się co pewien okres.

Wahania cykliczne, wahania sezonowe – zależne np. od pór roku.

Wahania przypadkowe nie charakteryzują się żadną systematycznością i są efektem oddziaływania przyczyn losowych.

Wymienione powyżej elementy szeregu czasowego składają się na **model wahań w czasie** – konstrukcję teoretyczną opisującą kształtowanie się zjawiska w czasie. Dla okresu składającego się z n jednostek czasowych (lat, półroczy, kwartałów, miesięcy...) model wahań w czasie można zapisać następująco:

$$y_t = f(t) + g_t + e_t$$

gdzie: y_t – zaobserwowany poziom zjawiska w okresie t dla $t = 1, 2, \dots, n$

$f(t)$ – funkcja tendencji rozwojowej

g_t - poziom absolutnych wahań okresowych

e_t – składnik losowy.

Uwaga: czynnik sezonowy może być addytywny (j.w.) lub multiplikatywny (mnożenie: $f(t) \times g_t$).

